

Razvoj koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u

Belavić, Fran

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:257004>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Diplomski studij politologije

Fran Belavić

Razvoj koncepta kriminalističkog
obavještajnog djelovanja u SAD-u

Diplomski rad

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Diplomski studij politologije

Fran Belavić

Razvoj koncepta kriminalističkog
obavještajnog djelovanja u SAD-u

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Robert Barić

Student: Fran Belavić

Zagreb

Rujan, 2023.

Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu

Izjavljujem da sam diplomski rad „Razvoj koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u“, koji sam predao na ocjenu mentoru doc. dr. sc. Robertu Bariću, napisao samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekao ECTS bodove.

Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivao etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Fran Belavić

Sažetak

Kriminalističko obavještajno djelovanje je relativno novi i sve više prihvaćeni oblik policijskog djelovanja koji se sve više proširuje. Iako se općenito obavještajno djelovanje tradicionalno veže za obavještajne i protuobavještajne službe, ovaj koncept ga uvodi u standardno djelovanje policijskih organizacija diljem svijeta. Promjenom paradigme s reaktivnog na proaktivni pristup, otvaraju se mnoga nova pitanja. Ovaj rad ima za cilj opisati razvoj takvog sustava u SAD-u kao kolijevki koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja, uključujući njegov sadašnji oblik te uvjete koji su utjecali na njega. Glavno istraživačko pitanje je: „Kako se koncept kriminalističkog obavještajnog djelovanja razvio u policijskom sustavu SAD-a?“

Ključne riječi: policija, SAD, obavijest, informacija, kriminalistika, nadzor, analiza

Summary

Intelligence-led policing is a relatively new and increasingly accepted form of police activity that is expanding more and more. Although intelligence in general is traditionally associated with intelligence and counterintelligence services, this concept introduces it into the standard operation of police organizations around the world. Changing the paradigm from a reactive to a proactive approach opens up many new questions. This paper aims to describe the development of such a system in the USA as the cradle of the concept of criminal intelligence, including its current form and the conditions that influenced it. The main research question is: "How has the concept of criminal intelligence developed in the US police system?"

Keywords: police, USA, intelligence, information, criminalistics, surveillance, analysis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	6
2. METODOLOGIJA I DIZAJN.....	9
2.1. Operacionalizacija	9
2.2. Odabir slučaja	10
2.3. Određivanja granica i dosega	10
2.4. Odabir podataka	11
2.5. Analiza podataka	12
3. KRIMINALISTIČKO OBAVJEŠTAJNO DJELOVANJE KAO POJAM	13
3.1. Teorijska podloga.....	14
3.2. Razlika u odnosu na ostale proaktivne koncepte	15
4. ELEMENTI I METODE KRIMINALISTIČKOG OBAVJEŠTAJNOG DJELOVANJA..	19
4.1. Kriminalistička analiza.....	20
4.2. Pohrana i korištenje podataka.....	22
4.3. Prikupljanje podataka	22
4.4. Sting operacije.....	23
4.5. Doušnici.....	24
4.6. Nadzor i prisluškivanje.....	24
5. RAZVOJ KRIMINALISTIČKOG OBAVJEŠTAJNOG DJELOVANJA U SAD-U.....	26
5.1. Početak razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja.....	26
5.2. Proaktivno, reaktivno te kriminalističko obavještajno djelovanje.....	28
5.3. Utjecaj napada 11. rujna i moderni razvoj.....	32
6. ZAKLJUČAK	37
7. LITERATURA.....	40

1. UVOD

Kriminalističko obavještajno djelovanje predstavlja novi koncept djelovanja u policijskom radu u svijetu. Osim što uključuje korištenje obavještajnih i analitičkih metoda koje su inače rezervirane za obavještajne i protuobavještajne agencije, ono predstavlja i potpunu promjenu paradigme policijskog djelovanja. Fokus se s tradicionalnog reaktivnog djelovanja, koje uključuje rješavanje zločina i kažnjavanje počinitelja, prebacuje na proaktivno i preventivno djelovanje, koje se odnosi na upravljanje količinom zločina, njegovom analizom te prevencijom zločina prije nego što se on počini. Kriminalističko obavještajno djelovanje postaje ključni dio sigurnosnog sustava svake moderne države. U današnjem složenom svijetu, gdje se kriminalne aktivnosti i prijetnje stalno mijenjaju i evoluiraju, obavještajne agencije imaju ključnu ulogu u prikupljanju, analizi i dijeljenju informacija radi sprječavanja i suzbijanja kriminalnih aktivnosti.

Jedan od osnovnih principa kriminalističkog obavještajnog djelovanja je prikrivenost, ali i za razliku od klasičnog obavještajnog djelovanja, striktno pridržavanje zakona i procedura u izgradnji slučaja. Obavještajne agencije i policijski uredi zaduženi na kriminalističko obavještajno djelovanje rade u pozadini, operirajući izvan javnog oka kako bi zaštitile izvore informacija i održale učinkovitost svojih operacija. Tajnost je ključna kako bi se osiguralo da prikupljene informacije ne padnu u krive ruke i da se izbjegne uznemiravanje ili ometanje istraga. Oni koriste različite metode prikupljanja informacija, uključujući praćenje, prisluškivanje, tajne operacije, infiltraciju i analizu otvorenih izvora. Kombinacija tih metoda omogućuje agencijama da prikupe relevantne informacije o kriminalnim aktivnostima i prijetnjama. Nakon toga, policija provodi kriminalističku analizu kako bi razumjela prikupljene podatke, povezala ih i dobila uvid u aktivnosti kriminalnih skupina. Analiza obuhvaća proces identifikacije ključnih uzoraka, kretanja, metoda i veza među kriminalcima. Ova analiza omogućuje obavještajnim agencijama da djeluju preventivno i proaktivno, zaustavljajući buduće zločine.

Uz nova i inovativna riješena, kriminalističko obavještajno djelovanje donosi sa sobom i mnoga otvorena pitanja. Prvenstveno radi se o pitanjima primjerenosti, učinkovitosti, privatnosti te legalnosti. U svrhu boljeg razumijevanja ovog koncepta nakon što se usvojio ili kada se bude usvajao u drugim državama poput Hrvatske, razumijevanje razvoja tog koncepta

u SAD-u pridonijelo bi boljem razumijevanju tog koncepta općenito, kao i njegove svrhe te načina na koji funkcionira. Upravo zato što se radi o studiju njegovog razvitka u prvoj državi koja ja ga je u sadašnjem obliku primijenila: Sjedinjenim Američkim Državama.

Taj koncept postaje sve rašireniji u svijetu, ali prvenstveno u Sjevernoj Americi i Europi, te ga, ponekad pod drukčijim imenima, usvaja sve više policijskih organizacija. Kriminalističko obavještajno djelovanje u Sjedinjenim Američkim Državama ima dugu i značajnu povijest. Kroz godine, razvoj i evolucija ovog područja sigurnosnih djelatnosti pružili su temelje za uspostavu prvo snažnih obavještajnih agencija, a potom kriminalističkih obavještajnih tijela unutar lokalnih policijskih uprava i organizacija, te unutar policija saveznih, država koje danas igraju ključnu ulogu u sprječavanju kriminalnih aktivnosti i zaštiti nacionalne sigurnosti. Korijene razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u može se pratiti još od osnutka države, kada se osnivaju i prve obavještajne agencije. Međutim, tu se radi o klasičnom obavještajnom radu, onaj kriminalistički razvit će se kasnije. U kasnom XIX. stoljeću, s rastom industrijalizacije i urbanizacije, javila se potreba za suzbijanjem organiziranog kriminala i korupcije. Tijekom XX. stoljeća, Sjedinjene Američke Države suočavale su se s mnogim izazovima, uključujući svjetske ratove, hladni rat i terorističke prijetnje. Kriminalističko obavještajno djelovanje dobilo je novu dimenziju u smislu borbe protiv špijunaže, terorizma i prijetnji nacionalnoj sigurnosti. Tek krajem Hladnog rata, koncept kriminalističkog obavještajnog djelovanja počeo će dobivati svoj potpuni i integrirani oblik.

Kroz godine razvoja, kriminalističko obavještajno djelovanje u SAD-u postalo je sve sofisticiranije i tehnološki naprednije. Policijske organizacije i uprave koriste napredne metode prikupljanja i analize podataka, kao i praćenje digitalnih komunikacija i analizu otvorenih izvora. Također se sve više naglašava suradnja s državnim agencijama, lokalnim vlastima, policijskim organizacijama drugih saveznih država i okruga te međunarodnim partnerima kako bi se efikasno suočili s prijetnjama. Kroz unaprjeđenje samog koncepta i njegovom sve širom upotrebom, kriminalističko obavještajno djelovanje u Sjedinjenim Američkim Državama kontinuirano se razvija kako bi se prilagodilo promjenama u sigurnosnom okruženju i novim trendovima zločina te organiziranog kriminala.

U Hrvatskoj je općenito tema kriminalističkog obavještajnog djelovanja slabije obrađena u znanstvenim i ostalim radovima, iako se taj koncept, barem djelomično, nesumnjivo

primjenjuje i u Hrvatskoj.¹ To je pogotovo evidentno iz jače suradnje policija država Europske unije. Portali znanstvenih i stručnih časopisa daju tek nekolicinu rezultata, među kojima nema znanstvenih radova koji obrađuju precizno tu temu, već neke djelomično povezane teme. Međutim, postoji nekoliko preglednih radova na tu temu koji su većinom objavljeni u stručnim časopisima koji se bave kriminalistikom i policijskim radom. Većina literature koja se bavi promatranim konceptom te njegovim razvojem, pogotovo onim unutar SAD-a, je američkog podrijetla. Uz nju postoji i veći broj literature porijeklom iz Ujedinjenog Kraljevstva. Od hrvatskih izvora valja istaknuti pregledni rad Damjana Potparića i Petra Veića u kojem predstavljaju sam koncept proaktivnog policijskog djelovanja, gdje onda spominju i kriminalističko obavještajno djelovanje. Međutim, rad ne sadrži povijest razvoja koncepta, što je razumljivo uzevši u obzir temu rada. Stoga je cilj ovog rada dati uvid i u taj aspekt tog sve raširenijeg koncepta i to poduprijeti relevantnim dokumentima.

¹ U Hrvatskoj kriminalističko obavještajno djelovanje nije izričito zakonom opisano kao dio policijskog rada, ali se u zakonu spominju njegovi elementi koji se onda gledani zajedno nedvojbeno odnose na taj oblik djelovanja. U Zakonu o policijskim poslovima i ovlastima radi se o pojmovima kriminalističko istraživanje, analitička obrada podataka te policijska ovlast prikupljanja, procjene, pohrane, obrade i korištenja podataka. (Potparić i Veić, 2020: 364)

2. METODOLOGIJA I DIZAJN

Kako bi objasnili razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja, prvo je potrebno opisati dizajn rada. Njegova svrha je kako bi se objasnili svi aspekti istraživanja, poput vrste dizajna i razloga njegove uporabe, operacionalizacije, odabira slučajeva, granica istraživanja, odabira izvora te analize izvora. Ovaj rad je studija slučaja. Točnije studija slučaja razvoja kriminalističkog obavještajnog rada u Sjedinjenim Američkim Državama. Radi se o empirijskom te kvalitativnom deskriptivnom istraživanju i tematskoj analizi. Prednost studije slučaja je da omogućuje promatranje određenog fenomena odnosno slučaja kroz vrijeme te savršeno odgovara kvantitativnoj i deskriptivnoj prirodi istraživačkog pitanja te samog istraživanja. Pogotovo je ta vrsta dizajna prigodna kada se uzme u obzir da se promatrani koncept kriminalističkog obavještajnog rada razvio i u drugim državama, stoga je studija specifičnog slučaja SAD-a dobar doprinos ukupnom razumijevanju. Dodatni razlog je utjecaj američkog razvoja na razvoj u ostatku svijeta, što dodatno pridodaje važnosti ovog specifičnog slučaja. Dizajn istraživanja sastoji se od identificiranja ovisnih i neovisnih varijabli, odnosno promatranog koncepta te njegovih elemenata, odabira specifičnog slučaja i opisa njegovih karakteristika, definiranja kako se rezultati mogu poopćiti i što opisuju, potom opisa metoda prikupljanja podataka i odabira izvora i konačno od metode analize prikupljenih podataka i načina njihovog povezivanja u odgovor na istraživačko pitanje.

2.1. Operacionalizacija

Kroz operacionalizaciju cilj je identificirati varijable koje se promatraju tijekom istraživanja kako bi se uočile određene pojave. Pošto se radi o deskriptivnom istraživanju, ovisna pojava je ovdje promatrani koncept čiji se razvoj opisuje kroz analizu dokumenata, a to je kriminalističko obavještajno djelovanje. Neovisne varijable su zapravo elementi promatrane pojave koji se pojavljuju u dokumentima. Oni su već identificirani u teorijsko-konceptualnom okviru uz pomoć radova i literature koji su već objavljeni na ovu temu. Radi se o preventivnom i proaktivnom pristupu, analizi kriminala, bazama podataka, obavještajnom prikupljanju podataka, sting operacijama, prikriveni agenti, odnosno policajci, doušnici, mapiranje zločina, prisluškivanje te razni oblici nadzora. Ti elementi označavaju prisutnost kriminalističkog obavještajnog djelovanja u dokumentima, te samim time u radu policijskih organizacija, i omogućuju njegovo praćenje kroz vrijeme kako bi se odgovorilo na istraživačko pitanje i

opisao razvoj tog koncepta. Promatrana varijabla je uz navedene elemente jednako tako i potpuni koncept kriminalističkog obavještajnog djelovanja, odnosno intelligence led policing kako se naziva u američkim izvorima. Ti elementi, odnosno varijable, čine temelj istraživanja jer upravo oni omogućuju povezivanje raširenog i ponekad ne dobro sistematiziranog razvoja u jednu složenu, ali jasnu cjelinu, to jest narativ. Oni su i temelj za određivanje relevantnosti izvora, prvenstveno dokumenata, ali najvažnija je njihova primjena u analizi podataka gdje se oni promatraju unutar dokumenata i potom se rezultati stavljaju u širi okvir.

2.2. Odabir slučaja

Temeljna jedinica analize, odnosno slučaj, u ovom radu je razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u. Sve varijable, odnosno elementi, promatrani su unutar ovog slučaja te su predmet deskripcije kojoj ovo istraživanje teži. Slučaj razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u odabran je jer se radi o paradigmatom slučaju. Što znači da on predstavlja slučaj koji je model ili uzor neke promatrane pojave i prema kojem se ravnaju ostali slučajevi. U prvom redu to se očitava u činjenici da je SAD kolijevka razvoja tog koncepta te da je njegova najraširenija i najrazvijenija upotreba upravo u toj državi. Iako se korijeni razvoja mogu pronaći i drugdje, prvenstveno u Ujedinjenom Kraljevstvu, i ostali radovi i literatura na ovu temu, uključujući i one koji su dali teorijsko-konceptualni okvir ovog istraživanja, Sjedinjene Američke Države smatraju najutjecajnijim u razvoju i proliferaciji ovog koncepta u radu policije diljem svijeta. Također, federalna struktura SAD-a, odnosi između ovlasti saveznih država i ingerencija federalnih vlasti te decentralizirani policijski sustav u toj državi čine dobru podlogu za analizu razvoja promatranog koncepta, promatranje međuodnosa između policijskih uprava, kao i njihovo usporedno promatranje. Konačno, kriminalističko obavještajno djelovanje u SAD-u bolje je obrađeno u teoriji te literaturi i radovima nego u bilo kojoj drugoj državi. Samim time i dostupnost sekundarnih izvora je veća nego što bi bila kod studije nekog drugog slučaja pa je moguće stvoriti kvalitetnije istraživanje s boljim teorijsko konceptualnim okvirom i preciznije određenim vremenskim etapama i okolnostima.

2.3. Određivanja granica i dosega

Studija slučaja razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja u SAD-u omogućuje uvid u razvoj samog koncepta globalno. Kao što je navedeno, SAD je prethodnik u razvoju ovog

koncepta, ali njegov, u mnogočemu jedinstven, policijski sustav je također imao i još ima potencijalnu ulogu u oblikovanju ovog koncepta. Deskripcija načina nastanka i razvoja ovog koncepta u paradigmatškoj državi omogućuje bolje razumijevanje njegove svrhe, njegovih ciljeva te njegovoj utemeljenosti u njegovoj učinkovitosti i zakonskom okviru. Također, daje nam uvid u prihvaćanje određenih postulata kriminalističkog obavještajnog djelovanja te potom na prihvaćanje cijelog koncepta te njegovo provođenje u praksu u drugim državama. To je pogotovo koristan doprinos uzme li se u obzir činjenica da je to još uvijek koncept u razvoju, čak i u samom SAD-u, ali i da su mnoge druge države tek u procesu usvajanja ovog koncepta. Oblik policijskog sustava SAD-a znači da je prethodno spomenuti doprinos pogotovo reprezentativan za federalne države s decentraliziranim policijskim sustavom, ali daje koristan uvid i u promatrani koncept i njegov razvoj i u ostalim državama s centraliziranim policijskim sustavom. To osigurava činjenica da su elementi imenovani u operacionalizaciji te teorijsko-konceptualnom okviru prisutni u svim policijskim sustavima današnjice, što je poduprieto literaturom i radovima koji se bave ovom domenom. Rad teži opisu većinom razdoblja u XX. i XXI. stoljeću, što je ujedno i razdoblje razvoja ovog koncepta u ostatku svijeta.

2.4. Odabir podataka

Podatci za ovo istraživanje prikupljeni su sakupljanjem i analizom dokumenata. Dokumenti su odabrani jer se njihovim promatranjem kroz vrijeme dobiva potpuna slika razvoja nekog koncepta, u ovom slučaju kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Uz to, dokumenti daju pregled usvajanja određenih elemenata promatranog koncepta te tijekom prihvaćanja cijelog koncepta u policijskom radu. Općenito je analiza dokumenata pogodna za rekonstrukciju određenih procesa u nekom vremenskom razdoblju te za promatranje regulatornih normi, odnosno za normativnu analizu. Također, dokumenti su lako dostupni, pogotovo kao rezultat digitalizacije i povećanja transparentnosti, ali su i širokog dosega te iznimno precizni, što je sve od iznimne bitnosti za ovo istraživanje i sam njegov dizajn. U prvom redu radi se o prikupljanju primarnih podataka odnosno analiza strategija, izvještaja i priručnika policijskih organizacija u SAD-u kroz vrijeme. Veliki dio tih podataka je javno dostupan na internetskim stranicama i u online arhivama. Uz to, zbog ograničenosti pristupa nekim izvorima, korišteni su sekundarni podatci kako bi se istraživanje upotpunilo. Ti podatci odnose se na razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja te prisutnost selektiranih elemenata u policijskim strategijama. Prilikom izbora dokumenata, odnosno podataka, bilo je prisutno nekoliko vodilja. Prva vodilja se odnosila na vrstu dokumenata. Najprikladniji za istraživanje bili su pravilnici,

strategije, izvještaji i priručnici policijskih organizacija u SAD-u. Druga je bila vremenska, odnosno da su dokumenti nastali u nekom od identificiranih etapa ili da su nastali kao rezultat nekog ključnog događaja. Prema tome, dokumenti su trebali odraziti određen stadij razvoja promatranog koncepta. Treća je bila lokacijska i jednako kao vremenska odnosila se na mjesta u SAD-u, to jest savezne države i uprave, gdje se kriminalističko obavještajno djelovanje razvijalo po vremenskim etapama, ali i na federalnu razinu. Četvrta vodilja je bila pristupačnost. Ona se odnosila na mogućnost pristupa traženim dokumentima i nalaženje bliskih dokumenata ako oni traženi nisu bili pristupačni. Konačno, bilo je važno da su dokumenti autentični, vjerodostojni i reprezentativni.

2.5. Analiza podataka

Prikupljeni podatci analizirani su tematskom analizom. U prvom redu, tu se radilo o traženju elemenata kriminalističkog obavještajnog djelovanja u odabranim dokumentima kako bi se pratio tijek razvoja tog koncepta na nacionalnoj razini u Sjedinjenim Američkim Državama kroz promatranje federalne, državne i lokalne razine. Radi se o elementima koji su identificirani u segmentu operacionalizacije te u teorijsko-konceptualnom okviru, a to su preventivni i proaktivni pristup, analiza kriminala, baze podataka, obavještajno prikupljanje podataka, sting operacije, prikriveni agenti, odnosno policajci, doušnici, mapiranje zločina, prisluškivanje te razni oblici nadzora. Prisutnost tih elemenata te konačno i potpunog koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja, odnosno intelligence led policinga, povezani su u deskriptivni opis razvoja u policijskom sustavu. Pozornost je pogotovo pridodana postupnom povezivanju tih elemenata kroz dokumente u holistički koncept te njegovom definiranju, bilo kao proaktivno, preventivno ili kriminalističko obavještajno djelovanje, ali i institucionalnim i drugim okolnostima koje su pridonijele određenom smjeru odvijanja rezultata analize. Rezultati analize podataka, odnosno tematske analize, prikazuju vremenski redoslijed te okolnosti promatranog razvoja.

3. KRIMINALISTIČKO OBAVJEŠTAJNO DJELOVANJE KAO POJAM

Kriminalističko obavještajno djelovanje odnosi se na novi pristup obavljanja tradicionalnog policijskog posla, to jest čuvanja sigurnosti građana i imovine te privođenja počinitelja kriminalnih djela pred sud. U samoj srži ono je inovativan pristup provođenju zakona koji integrira prikupljanje i analizu obavještajnih podataka u proces donošenja odluka. Kod ovog pristupa posebno je naglašena proaktivna i preventivna upotreba informacija za sprječavanje i odgovor na kriminal, kao i za identificiranje i ciljanje visokorizičnih pojedinaca i skupina. Uz to, u organizacijskom smislu, kriminalističko obavještajno djelovanje odnosi se na korištenje podataka i informacija za planiranje operativnih strategija i taktika. Pomiče fokus s reaktivnih odgovora na proaktivnu prevenciju i otkrivanje zločina. Umjesto da jednostavno reagira na zločine kad se dogode, ono nastoji identificirati obrasce, trendove i prijetnje u nastajanju analizom i sintetiziranjem različitih izvora informacija. Ujedinivši sve te aspekte u jednu cjelinu, kriminalističko obavještajno djelovanje je definirano kao poslovni model i filozofija upravljanja gdje su analiza podataka i obavještajni podaci o kriminalu ključni za objektivan okvir donošenja odluka koje olakšavaju smanjenje kriminala i problema, ometanje i prevenciju kroz strateško upravljanje i učinkovite strategije provedbe usmjerene na ozbiljne prijestupnike (Ratcliffe, 2008: 6).

Kao takva, definicija objašnjava srž kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Ipak, kako bi se taj koncept u potpunosti razumio potrebno je dublje promotriti njegovu teorijsku pozadinu. Valja spomenuti i da kad se analizira kriminalističko obavještajno djelovanje, govori se o samoj metodi sigurnosnog i policijskog djelovanja. Ona zapravo ne mora postojati u okviru policije, njome se mogu baviti i mnoge druge organizacije, udruge i službe. Međutim, u većini slučajeva policija je ta koja obavlja taj posao te je ona neophodan i neizbježan element u razvoju kriminalističkog obavještajnog djelovanja, ali i u sadašnjoj primjeni tog koncepta. Stoga će kriminalističko obavještajno djelovanje u ovom radu biti promatrano većinom, ili gotovo isključivo, kroz policijski rad. Utvrdivši to, glavni element kriminalističkog obavještajnog djelovanja, koji je i jezgra bilo kakvog daljnjeg promišljanja i definiranja, je proaktivno, odnosno preventivno, djelovanje. Ta ideja da se za razliku od tradicionalnog reaktivnog djelovanja, koje je naglašavalo rješavanje zločina i hvatanje počinitelja, iskoriste sve mogućnosti koje bi policijske organizacije imale na raspolaganju kako bi se zločine spriječilo ili kako bi se utvrdili obrasci koji povezuju zločine koji su već počinjeni. Iz navedenog je jasno

da kriminalističko obavještajno djelovanje nije puka metoda već ustaljenog načina policijskog rada, već se bazira na potpuno drukčijoj filozofiji obavljanja policijskog posla, ali dovodi i u pitanje samu prirodu toga što je to policija. Ta baza daje dobru podlogu za teorijsko promišljanje tog koncepta.

3.1. Teorijska podloga

Kao što je prethodno navedeno glavna odrednica je preventivno ili proaktivno djelovanje. Nešto šira definicija pojma kriminalističkog obavještajnog djelovanja, ili kako se taj pojam izvorno naziva na engleskom: „intelligence-led policing“, kako ju navodi Ratcliffe daje bolji uvid u specifičnosti tog pristupa. „Kriminalistički obavještajni rad stoga je poslovni model za rad policije koji kriminalističke obavještajne podatke vidi kao kombinaciju onoga što je češće poznato odvojeno kao kriminalistička analiza i kriminalistički obavještajni podaci, a funkcionira u okviru upravljanja informacijama koji analitičarima omogućuje utjecaj na donositelje odluka, i gdje se niz rješenja za izravnu provedbu zakona i dugoročnijih rješenja za rješavanje problema prevencijom izvlači iz baze dokaza koji sugeriraju njihovu vjerojatnu učinkovitost“ (Ratcliffe, 2008: 89). Dodatno i prošireno definiranje tog koncepta važno je kako bi se on diferencirao od ostalih koncepata policijskog rada koji se temelje na, ili barem dotiču, proaktivnu policijsku filozofiju. Neki od njih su policijski rad u zajednici (community policing), policijski rad usmjeren na specifične probleme (problem-oriented policing) te podjela nadležnosti i odgovornosti po sektorima (CompStat) (Ratcliffe, 2008: 65-79; Cordner i ostali, 2019: 109-123). Ti koncepti zapravo često imaju sličnosti s kriminalističkim obavještajnim djelovanjem, a ponekad ih je teško i razaznati. To je upravo zato što dijele istu temeljnu odrednicu. Razlike između njih bit će detaljnije objašnjene kasnije.

Kriminalističko obavještajno djelovanje u svojoj originalnoj formi, kako su taj koncept opisali Komisija za reviziju lokalnih vlasti i Nacionalne zdravstvene službe u Engleskoj i Walesu te Ministarstvo unutarnjih poslova Ujedinjenog Kraljevstva (Home Office), a potom prenio Jerry H. Ratcliffe, sastoji se od četiri elementa. To su ciljanje ozbiljnih i ponavljajućih kriminalaca, trijažiranje većine zločina iz daljnje istrage, strateški bolje korištenje nadzora i doušnika te pozicioniranje obavještajnih podataka u središte donošenja odluka (Ratcliffe, 2008: 83-84). Dakle, to su sve metode koje policija može koristiti kako bi suzbijala kriminal, osim klasičnih istraživačkih metoda, te korištenje obavještajnih metoda u policijskom poslu. Ovakav pogled uključuje elemente proaktivnog i preventivnog djelovanja kroz praćenje ponavljača zločina,

korištenje nadzora i doušnika što su uobičajeno obavještajne metode te ulogu kriminalističkog obavještajnog djelovanja u strateškom planiranju i donošenju odluka. Ovdje se mogu dodati i neki komplementarni elementi. „Obično je razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja povezan sa zabrinutošću oko organiziranog kriminala; potragom za 'najboljim dokazom': diskreditacijom istražnih strategija koje su se oslanjale na priznanja osumnjičenika; te dostupnošću sve sofisticiranijih nadzornih i informacijskih tehnologija“ (James, 2013: 2). Ipak, ta definicija ne odražava u potpunosti proaktivnu odnosno preventivnu prirodu koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja. U kasnijim definiranjima tog koncepta, uz već navedene elemente, naglašava se i orijentiranost na probleme, što je sličnost s policijskim radom usmjerenim na specifične probleme (problem-oriented policing), te orijentiranost na zločin, a ne počinitelja. To znači, da se taj oblik obavještajnog djelovanja koristi za stvaranje strategija suzbijanja zločina, prateći trendove. Također, umjesto skupa metoda policijskog djelovanja, ono se počinje promatrati kao holistički koncept. „Nedavne revizije premještaju policijski rad vođen obavještajnim podacima iz taktike ili alata koji se koristi kao dio drugog konceptualnog modela, u domenu poslovnog modela i konceptualne filozofije za policijski rad sam po sebi“ (Ratcliffe, 2008: 85).

3.2. Razlika u odnosu na ostale proaktivne koncepte

Kriminalističko obavještajno djelovanje odnosi se na tek jedan od novonastalih proaktivnih i preventivnih koncepata policijskog djelovanja. Iako je ta proaktivnost u njegovom središtu, taj koncept ima prethodno navedene specifičnosti koje ga razlikuju od ostalih sličnih koncepata. To su kao, što su navedeni: policijski rad u zajednici (community policing), policijski rad usmjeren na specifične probleme (problem-oriented policing) te podjela nadležnosti i odgovornosti po sektorima (CompStat). Također tu se može dodati i koncept prediktivnog policijskog rada (predictive policing). Ovi koncepti, osim što su slični kriminalističkom obavještajnom djelovanju po svojoj proaktivnosti, ponekad imaju i mnoge druge sličnosti. Također je i njihov povijesni razvoj u određenim segmentima ponekad izravno povezan, a dijele i neke metode rada. U nekim izvorima se čak smatra da su ti koncepti potekli jedni iz drugih, ali u kojem redoslijedu, ovisi od autora do autora. Posebno su tu slični „CompStat“ i prediktivni policijski rad. Kako bi se razumjela razlika između tih koncepata i kriminalističkog obavještajnog djelovanja, valja ih promotriti. Policijski rad u zajednici ima elemente proaktivnog djelovanja jer se temelji na izgradnji povjerenja sa zajednicom. U osnovi, on je koncept kod kojeg su policijske strategije i taktike prilagođene na način da potrebama i

zahtjevima različitih zajednica kojima odjel služi i o čijoj se sigurnosti brine, kod kojeg postoji diversifikacija vrsta programa i usluga na temelju potreba zajednice i potražnje za policijskim uslugama i kod kojeg postoji znatna suradnja zajednice s policijom u postizanju njihovih ciljeva (Reiss, 1985: 63). Ovdje je vidljivo da iako postoji ideja preventivnog djelovanja, glavni je naglasak na postizanje tog cilja kroz suradnju sa zajednicom i programe građanskih patrola, a ne na obavještajno djelovanje i kriminalističku analizu.

Policijski rad usmjeren na specifične probleme također ima elemente proaktivnog djelovanja. Glavni cilj tog koncepta je pronaći rješenja za identificirane sistemske i ponavljajuće probleme u sigurnosnom okruženju zajednice. Pritom se rješenja traže kroz identifikaciju pozadine i izvora tih problema. Specifičnije, proces policijskog rada usmjerenog na specifične probleme sastoji se od četiri koraka, a to su: pažljiva identifikacija problema, temeljita analiza problema, potraga za alternativnim rješenjima tih problema te implementacija i procjena odgovora na probleme (Cordner i ostali, 2019: 115). Ovdje postoje određene sličnosti s kriminalističkim obavještajnim djelovanjem. U prvom redu, kod identificiranja sistemskih problema te njihovih strateških rješenja. Razlika je ipak u većoj naglašenosti prema obavještajnom djelovanju i orijentiranosti na smanjenje kriminala kod kriminalističkog obavještajnog djelovanja, dok „problem-oriented policing“ može za rješavanje problema koristiti ostale metode poput klasičnog policijskog rada te je orijentiran na širok spektar problema koji uključuje i policijski rad, odnose sa zajednicom i tako dalje. Kod problem-oriented policing valja spomenuti SARA koncept koji usmjerava policijsko djelovanje te sadrži elemente obavještajnog djelovanja. Kratica se odnosi na „scanning“, „analysis“, „response“ i „assessment“. Zapravo se radi o opisu prethodno navedene metode rada u četiri koraka.²

„CompStat“, što je kratica za računalnu statistiku (computer statistics), zapravo je oblik policijskog upravljanja i podjele odgovornosti. „U policijskom odjelu usmjerenom na CompStat, zapovjednici srednje razine odgovorni su izvršnoj razini policijskog odjela za upravljanje kriminalom u svojim osnovnim zapovjednim jedinicama“ (Ratcliffe, 2008: 76).

² SARA se odnosi na četiri koraka policijskog rada usmjerenog na specifične probleme (problem-oriented policing). Oni su skeniranje (scanning), analiza (analysis), odgovor (response) i procjena (assessment) te opisuju postupak od pronalaska problema do ocjene njegovog rješavanja. Skeniranje se odnosi na opreznju identifikaciju problema, analiza na pažljivu analizu identificiranog problema, odgovor na potragu za alternativnim rješenjima problema te procjena na procjenu učinkovitosti rješenja. SARA model je 1979. godine osmislio Herman Goldstein kao dio problem-oriented policinga. (Cordner i ostali, 2019: 115)

Kako bi se kriminalni trendovi i podjela odgovornosti pratili potrebno je prikupljanje podataka o kriminalnim aktivnostima, uključujući i kroz obavještajne metode. CompStat ovdje kombinira analizu podataka, informacijsku tehnologiju i redovite sastanke o odgovornosti kako bi pratio i reagirao na kriminalne trendove u stvarnom vremenu. Uključuje prikupljanje i analizu podataka o kriminalu kako bi se identificirale žarišne točke, obrasci i trendovi, koji se zatim koriste za usmjeravanje resursa i osmišljavanje operativnih strategija. Tu dijeli mnogo sličnosti s kriminalističkim obavještajnim djelovanjem. Ipak, postoji nekoliko bitnih razlika. CompStat se specifično odnosi na oblik upravljanja policijskim sektorima i upravama, te sve djelovanje služi toj svrsi. Također, ima određeni doseg u pitanjima kojima se bavi. „CompStat se nije široko primjenjivao na ezoterične kriminalne aktivnosti, poput organiziranog kriminala ili transnacionalnog kriminala, a ne primjenjuje se često ni na šira područja kojima se policijske jedinice u zajednici mogu baviti“ (Ratcliffe, 2008: 79). Uz činjenicu da je kriminalističko obavještajno djelovanje koncept borbe protiv kriminala, a ne način upravljanja, te da suzbija širi spektar zločina, uključujući organizirani kriminal, bitno je naglasiti i činjenicu da ono naglašava suradnju između uprava i policijskih organizacija, dok je CompStat većinom sredstvo upravljanja jednim sektorom.

Prediktivni policijski rad ili „predictive policing“ ima komplicirani status u teoretskom okviru proaktivnog policijskog rada. Taj koncept proizašao je iz kriminalističkog obavještajnog djelovanja te se može promatrati kao njegovo unaprjeđenje. S druge strane, može se gledati na taj koncept kao neodvojivi i integralni dio kriminalističkog obavještajnog djelovanja. U svakom slučaju, postoje mnoge sličnosti i veze između ta dva koncepta. „Cilj prediktivnog policijskog rada je predviđanje – korištenje podataka ne samo za brže reagiranje na incidente i obrasce, već i za njihovo predviđanje u nadi da će se poduzeti preventivne ili preemptivne radnje“ (Cordner i ostali, 2019: 122). Takav način rada zapravo se može uklopiti u kriminalističko obavještajno djelovanje, koje obavještajnim metodama hvata postojeće zločince, ali pokušava i zaustaviti počinjenje novih zločina, kako bi se smanjila razina kriminala. Ako se ti koncepti gledaju odvojeno onda je jedina razlika činjenica da je prediktivno policijsko djelovanje orijentirano isključivo prema predviđanju zločina, dok je kriminalističko obavještajno djelovanje orijentirano na širi spektar zadaća koje mogu uključivati prediktivno djelovanje. Ovdje valja spomenuti da prediktivno policijsko djelovanje otvara i neka moralna, legalna i filozofska pitanja. Najvažnije od njih je ono koje se tiče krivice za zločine koji nisu počinjeni. „U skladu s tim, opisi prediktivnog policijskog rada bili su oprezni kako bi se izbjegla bilo kakva sugestija da bi se podaci koristili za predviđanje budućeg

ponašanja određene osobe, uz uvjeravanja da film Specijalni izvještaj (Minority Report) nije model koji se slijedi“ (Cordner i ostali, 2019: 123). Kao što je vidljivo kod prethodnih, koncepti koji su bazirani na proaktivnom ili preventivnom djelovanju dijele mnoge intrinzične sličnosti. U nekim slučajevima su oni komplementarni, a u nekim ih je skoro nemoguće razaznati. Ipak, kriminalističko obavještajno djelovanje ima svoje specifičnosti koje taj koncept odvajaju od ostalih i priskrbuju posebno mjesto u ukupnom policijskom radu.

4. ELEMENTI I METODE KRIMINALISTIČKOG OBAVJEŠTAJNOG DJELOVANJA

U ovom istraživanju glavna zadaća teorijsko-konceptualnog okvira je odrediti što je kriminalistički obavještajni rad, odnosno kako ga prepoznati i prisutnost kojih elemenata označava da se radi o tom konceptu u dokumentima i strategijama. Prethodno opisani izvori daju podlogu za taj okvir kroz opis i navođenje elemenata, kako skupno, tako i pojedinačno, te kroz identifikaciju ključnih razdoblja. Identificiranje ključnih elemenata, to jest u ovom slučaju metoda policijskog djelovanja te instrumenata za njihovo provođenje, omogućuje da se njihovim traženjem u dokumentima odredi pojava promatranog koncepta te potom prati njegov razvoj kroz nadopunjavanje tih elemenata te usvajanje novih. Iako je kriminalističko obavještajno djelovanje teorijski definiran i imenovan koncept, on se može, ali i ne mora pojavljivati pod tim nazivom, niti moraju biti prisutni svi oblici kriminalističkog obavještajnog djelovanja da bi se utvrdila njegova prisutnost ili prisutnost ranijeg oblika koncepta. Identificiranje ključnih razdoblja i etapa u razvoju promatranog koncepta također je bitno jer omogućuje kontekstualiziranje određenih promjena te njihovo povezivanje u širu povijest razvoja koncepta. Cjelovita teorijska podloga omogućuje identificiranje kriminalističkog obavještajnog djelovanja u sadašnjem obliku te primjenu teorije u praksi odnosno u strategijama i dokumentima koji se promatraju. Pravna podloga, problemi odnosno kritike te međudnos policije i društva daju dodatni kontekst povijesnom razvoju, ali i pomažu u identificiranju etapa u tom razvoju. Sinteza odabrane literature dat će pogodan okvir za provođenje istraživanja kroz studiju slučaja, odnosno analizu dokumenata.

Kriminalističko obavještajno djelovanje, zapravo je policijska taktika proaktivnog djelovanja protiv kriminala koristeći obavještajne metode kako bi se to djelovanje planiralo i kako bi se pronašle mete (Rattcliffe, 2008: 6). Također, ono predstavlja promjenu viđenja zločina u policijskim organizacijama, od neizbježnog fenomena koji je potrebno sanirati, prema preventabilnoj pojavi (Cordner i dr., 2019: 21; Potparić i Veić, 2020: 358). Takvo određenje koncepta daje nam širi okvir pomoću kojeg onda možemo prepoznati elemente kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Prvi element se odnosi na kriminalističku analizu, kao glavni i neophodni element u bilo kakvom obliku proaktivnog policijskog djelovanja, te ujedno njegov najstariji oblik. Ona je određena kao proces u kojem se skup kvantitativnih i kvalitativnih tehnika koristi u svrhu analize zločina i kriminalaca, žrtava, nereda, kvalitete

života, prometnih pitanja i unutarnjih policijskih operacija te potom ti podatci usmjeravaju kriminalističko djelovanje i kazneni progon, prediktivno djelovanje, strategiju policijskog djelovanja i patroliranja te općenito prepoznavanje i rješavanje problema (Berk, 2021: 215-216; Boba Santos, 2017: 29-31). Sljedeći element se odnosi na sakupljanje, pohranu te korištenje podataka povezanih s policijskim poslom i nadovezuje se na prethodni element. Pojam baza podataka odnose se na ideju pohrane i kombiniranja velikih skupova podataka proizašlih iz više različitih izvora kako bi se pružio novi i korisniji uvid iz tih podataka, a ta se ideja operacionalizira kroz sustave za pohranjivanje te ispitivanje podataka, kao i njihovo upravljanje (Ridgeway, 2017: 402-403). Slijedi samo prikupljanje podataka, koje je potrebno za prethodne elemente. Ono se odnosi na bilo koji oblik dobivanja informacija koje se onda pohranjuju ili koriste u analizi te kreiranju strategija i taktika (James, 2013: 5-7; Bullock, 2013; 130-132). Ovdje pripadaju fizički oblici poput sting operacija, prikrivenih agenata te doušnika, ali i daljinsko prikupljanje poput nadzora i prisluškivanja. Sting operacije se odnose na bilo koji pokušaj vlasti da potaknu počinjenje zločina i to s namjerom kažnjavanja kršenja zakona koji rezultira te hvatanje počinitelja zločina (Hay, 2005: 3-5). Doušnici, s druge strane, predstavljaju primarno način prikupljanja informacija. Pa su tako oni svi koji policiji daju informacije o kriminalnim djelima, planovima, počiniteljima i organizacijama, koliko god te informacije bile korisna ili beskorisna za otkrivanje i prevenciju kaznenih djela i kriminala (Greer, 1995: 509-511). Nadzor i prisluškivanje predstavljaju posebno bitan dio kriminalističkog obavještajnog rada, stoga ih treba dobro odrediti. Nadzor se koristi u razne svrhe, od odvrćanja ili sprječavanja kriminala do suzbijanja nereda i prosvjeda te skupljanja i pohrane podataka za buduće istrage (Brayne i Slobogin, 2023: 220) Tu spadaju praćenje vozila, video nadzor, nadzor komunikacija, zračni nadzor te sve nove tehnologije koje su proizašle iz toga (Brayne i Slobogin, 2023: 221-226). Iako nije jedan od elemenata kriminalističkog obavještajnog djelovanja odgovornost policijskih organizacija nadzornim tijelima te legislativi kao i uspostavljanje dobrog odnosa sa zajednicom, važan su preduvjet razvoja ovog koncepta te učinkovitosti njegovih elemenata (Cook i Fortunato, 2023: 280-281; Gold, 2022: 230-232). Kako bi se način na koji kriminalističko obavještajno djelovanje razumjelo, valja pobliže pogledati te metode djelovanja.

4.1. Kriminalistička analiza

Kriminalistička analiza jedan je od najvažnijih dijelova kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Ona se u redoslijedu elemenata tog koncepta nalazi u sredini i njome se

instrumentaliziraju svi podatci prikupljeni obavještajnim metodama. Prema Međunarodnoj udruga kriminalističkih analitičara (IACA), neprofitnoj profesionalnoj organizaciji, kriminalistička analiza ima i svoju standardiziranu definiciju.³ „Profesija i proces u kojem se skup kvantitativnih i kvalitativnih tehnika koristi za analizu podataka vrijednih policijskim agencijama i njihovim zajednicama. Uključuje analizu zločina i kriminalaca, žrtava zločina, nereda, problema s kvalitetom života, problema s prometom i unutarnjih policijskih operacija, a njegovi rezultati podupiru istragu i kazneni progon, patrolne aktivnosti, strategije za prevenciju i smanjenje kriminala, rješavanje problema i evaluacija policijskih napora“ (IACA, 2014: 2). Pri obavještajnom djelovanju, bilo civilnom, bilo vojnom, cilj je informirati donositelje odluka ili provoditelje operacija o vještinama i kapacitetima protivnike te svim ostalim informacijama koje mogu biti korisne. Poput klasičnog obavještajnog djelovanja koje provode obavještajne agencije, cilj kriminalističke analize je stvoriti izvještaj, odnosno objasniti prikupljene podatke, kako bi se policija, bilo pojedini odjeli, bilo uprava, informirali o stanju kriminala u njihovim zajednicama ili općenito o trendovima zločina. Ovdje je ključan analitički posao prepoznavanja relevantnih podataka, njihove analize, povezivanja, tumačenja te oblikovanja u izvještaje. Upravo zato, kriminalistička analiza je prvi element kriminalističkog obavještajnog djelovanja koji je tijekom povijesti razvio. Njegov prvi oblik je bio metoda „olovke i kriminalističkog dnevnika“, a razlog tome bila je činjenica da taj element nije zahtijevao posebne načine djelovanja ili određenu razinu tehnološkog razvoja koji nije bio dostupan.⁴ Naravno, taj element s vremenom se razvijao i unaprjeđivao. U svojoj osnovi kriminalistička analiza može se jednako koristiti za praćenje i suzbijanje sistemskih i ponavljajućih zločina poput ubojstava, provala, silovanja i pljački, kao i za borbu protiv organiziranog kriminala i raznih zločinačkih organizacija, poput bandi i kartela. Također, sama priroda kriminalističke analize zahtijeva i suradnju te razmjenu podataka s drugim policijskim upravama i organizacijama, kao i s ostalim službama iz domene unutarnje sigurnosti.

³ Međunarodna udruga kriminalističkih analitičara (International Association of Crime Analysts – IACA) je međunarodna neprofitna organizacija koja okuplja kriminalističke analitičare, studente, edukatore, istraživače i privatne prodavače iz 80 država. Osnovana je 1990. godine, a središte joj je u SAD-u, u gradu Overland Park u saveznoj državi Kansas. Organizacija redovito izdaje materijale za obuku te održava konferencije. (Iaca.net, 2023)

⁴ Metoda olovke i kriminalističkog dnevnika odnosi se na kontinuirano praćenje počinjenih zločina te bilježenje uzoraka koji se na taj način mogu primijetiti u kriminalistički dnevnik. Predstavlja najraniji i najrudimentarniji oblik kriminalističke analize. Razvio se u drugoj polovici XIX. stoljeća u UK-u usporedno s razvojem prvih detektivskih odjela u britanskoj policiji. (James, 2013: 25-35)

4.2. Pohrana i korištenje podataka

Kako bi se iskoristili u kriminalističkoj analizi, sve podatke skupljene između ostalog obavještajnim metodama treba kvalitetno pohranjivati i kategorizirati. Upravo zato jedan od najvažnijih elemenata kriminalističkog obavještajnog djelovanja su baze podataka. Pomoću njih policija može na brz i uredan način doći do podataka koji su potrebni u određenom stadiju djelovanja. Od početaka kriminalističkog obavještajnog djelovanja, pristup relevantnim informacijama bio je ključan kako bi se koncept uopće razvio, a služio je naravno i za klasične policijske istrage. A sada u eri velikih podataka, izazov je kako učinkovito koristiti podatke i službenicima i istražiteljima pružiti korisne nove informacije, a ne samo podatke koji ponavljaju ono što već znaju (Ridgeway, 2017: 402). Pojavom sve većeg obujma dostupnih informacija, što je rezultat tehnološkog napretka, bilo je važno da i oblici pohrane prate te trendove. Fizičko pohranjivanje sve je više zamijenjeno pohranom u lokalnim i centralnim serverima, a potom i u oblaku, odnosno cloud-u. „Ušteda troškova, brza implementacija kritičnih resursa, pohrana izvan lokacije i oporavak od katastrofe (gubitka) te dinamičko pružanje novih i dodatnih resursa kada je to potrebno su među opipljivim prednostima koje računalstvo u oblaku potencijalno nudi agencijama za provođenje zakona svih veličina“ (Ridgeway, 2017: 403). Uz to što su koristan alat za kriminalističko obavještajno i klasično policijsko djelovanje, baze podataka su jedan od spornih elemenata novog načina policijskog djelovanja, pogotovo u jeku sve širih mogućnosti za prikupljanje osobnih podataka. Ovdje se otvara pitanje prava na privatnost te transparentnosti policijskog prikupljanja i pohrane podataka, pogotovo kao dio šire rasprave o toj temi koja obuhvaća sve obavještajno djelovanje. To stvara novu zadaću za policiju u izgradnji povjerenja sa zajednicom. „Posljednjih godina, pokret otvorene vlade učinio je slobodu informacija proaktivnijom na strani vlade, gdje vlade stavljaju besplatno na raspolaganje sve informacije koje bi neki član javnosti mogao poželjeti imati“ (Ridgeway, 2017: 406).

4.3. Prikupljanje podataka

Prikupljanje podataka odnosi se na temeljnu i izvornu zadaću bilo kakvog obavještajnog djelovanja. Kako bi se analizom vodilo djelovanje i stvarale taktike i strategije prvo je potrebno pronaći relevantne informacije. „Sve informacije koje su formalno uhvaćene u policijskim obavještajnim sustavima neizbježno predstavljaju samo dio informacija koje bi se mogle upotrijebiti za tumačenje policijskog krajolika“ (Bullock, 2013: 131). Ovdje je prisutna i

najveća sličnost s klasičnim obavještajnim radom te primjer upotrebe metoda koje su zamišljene za vanjsko i protuobavještajno djelovanje u unutarnjim odnosno policijskim pitanjima. Dakako, kod samih metoda postoje određene razlike, iako ih određeni broj dijele, te je opseg klasičnog obavještajnog djelovanja kakvog provode civilne i vojne obavještajne agencije mnogo širi. Također, dok je u klasičnom obavještajnom djelovanju najveći naglasak na tajnosti i pravovremenosti, kod kriminalističkog obavještajnog djelovanja naglasak je na poštivanju zakona i procedura. U skladu s tim, kriminalističko obavještajno djelovanje ima nekoliko glavnih i naglašenih metoda prikupljanja podataka te djelovanja, koje će biti detaljnije sagledane.

4.4. Sting operacije

Sting operacije su možda medijski najeksponiraniji element kriminalističkog obavještajnog djelovanja, pa vjerojatno široj javnosti i najpoznatiji. Ovdje se više radi o elementu djelovanja protiv kriminala, nego samog prikupljanja podataka, ali te vrste operacija imaju i informativnu svrhu. „Definirajuća značajka sting operacije je da putem tajnih sredstava vlasti stvaraju ili olakšavaju samo kazneno djelo za koje je okrivljenik osuđen“ (Hay, 2005: 2). Ovom se metodom većinom ciljaju pojedinci i organizacije koje su već prethodno u više navrata počinile takva kaznena djela i/ili postoje informacije da ih planiraju počiniti. Kod identificiranja meta glavnu ulogu ima kriminalističko obavještajno djelovanje te kriminalistička analiza. Operacije se najčešće provode tako da jedan ili više prikrivenih agenata ili policajaca postavi mamac i onda uhvati i kazni onoga tko se ulovi (Hay, 2005: 2). Glavna prednost ovog oblika djelovanja je činjenica da je lako sakupiti dokaze samog kaznenog djela zbog neposredne vremenske i fizičke blizine, ali i zbog snimanja koje se provodi. To odgovara ključnim postavkama kriminalističkog obavještajnog djelovanja, jer uzima u obzir vladavinu zakona te potrebu za izgradnju legitimnog slučaja na sudu. Međutim, ovdje se otvara pitanje legalnosti i moralnosti takvog djelovanja. U suštini se fabriciraju zločinačke okolnosti, odnosno potiče se na počinjenje zločina, koje se onda potom kažnjava. Sam taj poticaj može se protumačiti kao odgovornost, odnosno sudjelovanje, onoga koji je organizirao sting operaciju u počinjenju kriminalne radnje. Uz to, postoji mogućnost da se ta metoda iskoristi kako bi se vrebale ranjive skupine, što je dio sistemskog problema policijskih organizacija. Kao i kod prediktivnog policijskog djelovanja, postoje dileme oko kategoriziranja krivice te opravdanosti takvog postupanja. I ovdje postoji potreba policije za izgradnjom povjerenja sa zajednicom i to

pažljivom upotrebom ovog elementa kriminalističkog obavještajnog djelovanja uz jasna i precizna pravila, kao i izbjegavanjem njegove zloupotrebe.

4.5. Doušnici

Doušnici su još jedan instrument prikupljanja podataka u kriminalističkom obavještajnom djelovanju. Ovdje se za razliku od sting operacija radi o isključivo obavještajnom djelovanju radi prikupljanja informacija. „Policijski doušnici dolaze u mnogim oblicima, informacije koje daju mogu koristiti sustavi za kontrolu kriminala na razne načine, a zajedno te varijable otvaraju niz prilika i dilema, posebno za policiju koja se obvezuje na pravilan postupak i vladavinu prava“ (Greer, 1995: 509). Doušnici su zapravo pojedinci koji u tajnosti daju informacije od interesa policiji, a pristup tim informacijama imaju ili tako što su dio neke kriminalne organizacije ili su bliski toj organizaciji te imaju saznanja o prošlim, trenutnim i budućim kriminalnim djelovanjima. Na taj način policija ima pristup insajderskim informacijama koje su itekako korisne za kriminalističku analizu te djelovanje protiv organiziranog kriminala. Te informacije mogu se odnositi na članove promatrane organizacije, ustroj, mogućnosti, planove, veze te opremljenost. Najčešći način za pridobivanje doušnika je obećanjem smanjenja eventualne kaznene odgovornosti te same izrečene kazne. Uz to, može ih se kategorizirati u autsajderske i insajderske doušnike, ovisno jesu li članovi organizacije ili vanjski promatrači, te ih se onda može dodatno podijeliti ovisno koliko često daju informacije te jesu li slučajno došli do informacije ili su je aktivno tražili (Greer, 1995: 511- 523).

4.6. Nadzor i prisluškivanje

Nadzor i prisluškivanje se odnosi na najčešći oblik kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Tu se radi o metodi koja je preuzeta izravno iz klasičnog obavještajnog djelovanja te koja daje najveći dio korisnih informacija koje se koriste u kriminalističkoj analizi te suzbijanju kriminala. „Policija koristi tehnologije nadzora u različite svrhe, od odvratanja ili presretanja zločina do suzbijanja prosvjeda i prikupljanja podataka za buduće istrage“ (Brayne i Slobogin. 2023: 220). Kao i kod baza podataka, postupni razvoj tehnologija proširio je mogućnosti nadzora koji provodi policija. Od početaka koji su uključivali fizičko praćenje i presretanja dopisivanja, preko prisluškivanja poziva, prislušnih uređaja i video nadzora pa sve do praćenja lokacije pomoću mobitela i tehnologije prepoznavanja lica. Zajedno s proširenjem mogućnosti nadzora, proširile su se i ovlasti policije da ih iskoriste. Mogućnosti za nadopunjavanje

kriminalističke analize te baza podataka korisnim informacijama, došle su u sukob sa sve većom zabrinutosti građana za vlastitom privatnost i mogućom zloupotrebom. „Znanstvenici, aktivisti, kreatori politike i odvjetnici na različite su načine tvrdili da bi ih, s obzirom na kombinaciju nedostatka dokaza o učinkovitosti ovih tehnologija, njihove nametljivosti i mogućnosti da će imati nepravedno različit utjecaj na manjinske zajednice, trebalo u potpunosti zabraniti, ili barem značajno ograničiti, bilo kroz izvršni nalog, zakonodavnu uputu ili ustavnu parnicu“ (Brayne i Slobogin, 2023: 235). Stoga su upravo oni aspekti koji razlikuju kriminalističko obavještajno djelovanje od klasičnog, to jest zakonitost, praćenje procedura i transparentnost, posebno važni i ovdje, kao i jasno i adekvatno kodificiranje kroz zakone.

5. RAZVOJ KRIMINALISTIČKOG OBAVJEŠTAJNOG DJELOVANJA U SAD-U

5.1. Početak razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja

Točno odrediti početke kriminalističkog obavještajnog djelovanja može se pokazati kompleksno. Kriminalističko obavještajno djelovanje kao pojam i holistički koncept ima svoje početke 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća. Međutim, mnogi prethodno navedeni elementi kriminalističkog obavještajnog djelovanja, kao i ideja proaktivnog ili preventivnog pristupa počeli su se koristiti mnogo ranije. Prvi početci pristupa pojavili su se već u XIX. stoljeću u Ujedinjenom Kraljevstvu, u SAD-u se pojavio nešto kasnije. Samo policijsko djelovanje, u svojoj osnovi, u SAD-u se pojavilo 30-ih i 50-ih godina XIX. stoljeća, kada su uz tada postojeće noćne patrole, koje su uvedene po uzoru na Ujedinjeno Kraljevstvo, dobile svoju dnevnu verziju, da bi se potom one spojile u ujedinjenu profesionalnu proto-policijsku organizaciju. Među prvima je to uveo grad Philadelphia 1833. godine. Razlozi njihovog nastanka bili su neadekvatnost noćnih patrola u nekim gradovima zbog povećane razine kriminala, uključujući i organiziranog, te masovni neredi. Ostali gradovi, koji nisu imali te probleme, odlučili su ipak usvojiti tu organizaciju jer se ona počela smatrati neophodnim dijelom lokalne vlasti. Prave policijske uprave počele su se pojavljivati neposredno nakon tog općeg prihvatanja ideje policijske organizacije, od Bostona 1837. godine do Philadelphije 1854. godine, imajući ulogu kakvu imaju i danas, kao i profesionalni sastav. Valja napomenuti kako su te organizacije nastale po uzoru na one koje su se neposredno prije razvile u Ujedinjenom Kraljevstvu. Kao takve imale su naglašenu preventivnu ulogu, a ne reaktivnu. Ipak, treba istaknuti da se nije radilo o istom načinu prevencije kakav će kasnije označiti kriminalističko obavještajno djelovanje. Ovdje je glavno sredstvo prevencije sama prisutnost policijskih snaga i poruka koju ona šalje. U ruralnim i novonaseljenim područjima, ulogu policije preuzeli su šerifi, što je pozicija koja je nastala po uzoru na one u Britaniji. Oni su uz policijske dužnosti imali i porezničke i upravne dužnosti te su kasnije postali dužnost koja se popunjavala na posebnim lokalnim izborima, što je praksa koja je ostala prisutna do danas. S razvojem policijskog posla, on se sve više okretao prema reaktivnom modelu i rješavanju slučajeva te kažnjavanje zločinaca, jer je za time postojala sve veća potreba. (Cordner i dr., 2019: 35-38)

Ipak, u ovom najranijem razdoblju policijskog rada u SAD-u korištene su neke metode koje će kasnije postati dijelom kriminalističkog obavještajnog djelovanja. U prvom redu radi se o uporabi doušnika. Doušnici su postojali tijekom većine ljudske povijesti, kada su snagama reda, najčešće vojnicima i gradskoj straži, odavali informacije o ilegalnim radnjama. U SAD-u je odmah nakon osamostaljenja postojala averzija prema ovom konceptu zbog loših iskustava s doušnicima koji su odavali revolucionarne tajne britanskim vojnicima. Ipak, usporedno s nastankom modernog policijskih uprava sredinom XIX. stoljeća, korištenje doušnika usvojeno je kao dio policijskog rada, iako se u ovom ranije dobu nisu koristili u pretežito proaktivne svrhe. (Bloom, 2005: 10)

Nakon svojeg nastanka u SAD-u i ustaljivanja tog koncepta u većini gradova i općina, ideja policije, njene uloge i ustroja počelo se preispitivati. „Otprilike od sredine devetnaestog stoljeća do 1920-ih, lokalnom policijom dominirala je politika; posljedično, ovo je doba vidjelo razvoj onoga što je u biti bio politički model policije usmjeren na posebne interese“ (Cordner i dr., 2019: 38). To je zapravo bio rezultat nekoordiniranog i spontanog nastanka policijskih organizacija u gradovima i općinama. Porast kriminala u američkim gradskim četvrtima značio je da su zahtjevi za efikasnijom policijom postajali sve glasniji među građanima. Odlučivši to iskoristiti, birani dužnosnici su kroz sustav patronaže i privatnih dogovora imali kontrolu nad lokalnim policijskim upravama i organizacijama te su ih koristili kao političko sredstvo za svoju promociju. Policijsko djelovanje ovdje je postalo više orijentirano na lokalne zajednice te decentralizirano. Iz kritika prema takvom načinu upravljanja policijom proizašao je pokret za reformom koji je smatrao da politizacija, zloupotreba i dvostruki standardi umanjuju korist policije. „Razdoblje od 1920-ih do 1960-ih bilo je vjerojatno najznačajnije u razvoju policije u SAD-u jer je uspostavilo temelje za profesionalizaciju policije“ (Cordner i dr., 2019: 41). To je značilo da se glavni naglasak bio na postupanju sukladno zakonu i pravilima koje odrede policijske uprave. Policajci su počeli prolaziti kroz obuku koja ih je trebala pripremiti za profesionalno izvođenje dužnosti te kompleksnije oblike policijskog djelovanja. Uz to, počela se naglašavati centralizacija kako bi se borilo protiv prethodnih lokalnih političkih utjecaja. Profesionalizacija policije odvijala se usporedno s ostalim novim oblicima razvoja policije. Sukladno razvoju kriminalistike u SAD-u i Europi, ona se sve više počela koristiti u policijskom radu. (Cordner i dr., 2019: 38-41)

Samo kriminalističko obavještajno djelovanje ipak se nije pojavilo u tom valu policijskih reformi nego tek u sljedećem. Međutim, sve te inicijalne promjene bili su važni preduvjet da

bi se ono moglo razviti. Profesionalizacijom policije kroz obuku službenika omogućena je specijalizacija za različite zadaće unutar policijske uprave. Prvo se radilo o kriminalistima, a kasnije onda i o policajcima zaduženim za kriminalističko obavještajno djelovanje. Centralizacija je omogućila stvaranje strukturiranih policijskih uprava, što je onda poslije otvorilo vrata razvoju raznih odjela poput onih za kriminalističko obavještajno djelovanje. To će biti usko povezano s novim načinom kreiranja strategija koji će zahtijevati priljev informacija. Konačno, naglasak na poštovanje i strogo pridržavanje zakona, koji je tada usvojen, postat će ključna karakteristika kasnijeg kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Uz to, takav naglasak je bio izrazito važan kao oblik osiguranja od zloupotrebe tijekom promišljanja o korištenju obavještajnih metoda u policijskom radu. U razdoblju profesionalizacije od 1920-ih do 1960-ih godina prošlog stoljeća, stvorene su mnoge lokalne i federalne komisije kojima je cilj bio provoditi i pratiti profesionalizaciju policije, neke od njih postale su trajne. Na primjer prva od tih bila je Čikaška komisija za zločine (Chicago Crime Commission) iz 1919. godine, a najpoznatija ona federalna, Nacionalna komisija za poštivanje zakona (National Commission on Law Observance) ili „Wickersham komisija“ iz 1929. godine. Ona je 1931. godine svojim izvještajem finalizirala preokret prema profesionalizaciji, a jedan od članova August Vollmer u svojem je mišljenju ocrtao sve prethodno navedene kritike i rješenja. „Teorija da će gradonačelnik, kao predstavnik građana, mudro voditi gradske poslove te da će, budući da je izravno odgovoran biračima, dati sve od sebe da zaštiti živote i imovinu stanovnika, teško je razbijena, sudeći po kalibar policijske službe koji se nalazi u većini zajednica“ (Vollmer, 1932: 719). Nastanak prakse osnivanja komisija radi reforme policijskih organizacija i njihovog djelovanja bit će ključan za preokret prema proaktivnom i preventivnom djelovanju, te posljedično tome kriminalističkom obavještajnom djelovanju, u idućem razdoblju reformi. (Cordner i dr., 2019: 41-43)

5.2. Proaktivno, reaktivno te kriminalističko obavještajno djelovanje

Prvo razdoblje promjena preživjelo je test vremena te Drugi svjetski rat i početak Hladnog rata. Ipak, promjene u strukturi kriminala te političke i socijalne promjene koje su pogađale sve druge aspekte američkog načina života te državne vlasti i uprave neizbježno su utjecali i na rad policije. „Do 1960-ih, međutim, te reformske ideje počele su se dovoditi u pitanje kao rezultat tri važna razvoja: urbanih nemira, pokreta za građanska prava i percepcije sve veće stope kriminala“ (Cordner i dr., 2019: 44). Ideje koje su preuzete kao rezultat zaključaka lokalnih i federalnih komisija tridesetak godina ranije postale su ustaljene i neučinkovite. Novo doba

socijalnih, rasnih i političkih nemira te porasta sofisticiranog organiziranog kriminala zahtijevalo je promjene. Kao i kad se prošli put pojavila potreba za promjenama, uspostavljene su komisije koje su trebale naći odgovore na novonastale izazove. Ovoga puta su prednjačile federalne komisije, a ne kao prethodno lokalne, koje su uspostavili predsjednici. Prve su bile dvije komisije predsjednika Lyndona B. Johnsona: Predsjednička komisija za provedbu zakona i pravosuđe (President's Commission on Law Enforcement and Administration of Justice) iz 1965. godine te Nacionalno savjetodavno povjerenstvo za građanske neredne (National Advisory Commission on Civil Disorders) iz 1967. godine. Te komisije imale su nekoliko zaključaka koji će promijeniti paradigme policijskog rada. Kao prvo, predložena je reforma koja bi uvažila prethodnu profesionalizaciju i uvažavanje zakona, ali bi promovirala i fokus na lokalnu zajednicu, kao i suradnju s građanima koji ju čine, pogotovo u četvrtima i zajednicama s velikim udjelom manjinskih populacija. „Komisija vjeruje da je program odnosa između policije i zajednice jedna od najvažnijih funkcija svakog policijskog odjela u zajednici sa značajnim manjinskim stanovništvom“ (PCLEAJ, 1967: 100). Na određeni način, to je predstavljalo povratak u prvu eru policijskog rada kada je policijski rad bio iznimno lokalno orijentiran. Ipak, ovdje se radilo o puno profesionalnijem i građanski orijentiranom pristupu, koji je zapravo začetnik policijskog rada u zajednici. Ovaj rani oblik „community policing“ nije imao toliko naglašenu proaktivnu ulogu kakvu će kasnije imati, ali je svakako označio novi početak. Drugi zaključak koji je donesen imao je veći utjecaj na kasniji razvitak kriminalističkog obavještajnog djelovanja i općenito korištenje obavještajnih metoda u policijskom radu. U njemu se navodi da je iako je prethodna reforma imala za cilj centralizaciju policije, ona ostala vrlo fragmentirana te je najveći problem bio u koordinaciji, bilo to između različitih stanica i uprava, između policija više saveznih država ili između zapovjedništva i operative. „Mehanizam provođenja zakona u ovoj zemlji je fragmentiran, kompliciran i često se preklapa. Amerika je u biti nacija malih policijskih snaga, od kojih svaka djeluje neovisno unutar granica svoje jurisdikcije. Granice koje definiraju i ograničavaju policijske operacije, naravno, ne ometaju kretanje kriminalaca. Oni mogu i iskorištavaju prednosti drevnih političkih i geografskih granica, koje im često pružaju utočište od učinkovite policijske aktivnosti“ (PCLEAJ, 1967: 119). Upravo zato predložena je bolja koordinacija između policije na svim razinama i teritorijalnim podjelama kako bi se organiziranom i ostalim vrstama kriminala uskratila mogućnost izbjegavanja pravde koristeći nepostojanje suradnje između policijskih organizacija. Specifični prijedlozi i preporučena rješenja za suradnju i borbu protiv organiziranog kriminala bit će prezentirani nekoliko godina kasnije, nakon još jedne runde deliberacije komisija.

Pravi prvi korak prema proaktivnom i preventivnom djelovanju te kriminalističkom obavještajnom djelovanju bit će napravljen 1973. godine, za mandata predsjednika Richarda Nixona, kada je njegovo Nacionalno savjetodavno povjerenstvo za standarde i ciljeve kaznenog pravosuđa (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) donijelo zaključke nastavno na izvještaje komisija prethodnih godina. U tom razdoblju, već izrečeni problemi i izazovi samo su još više došli do naglaska. Kao rješenje preporučeno je stvaranje kapaciteta na razini policijskih organizacija svih razina za prikupljanje informacija o počiniteljima i njihovo dijeljenje s drugim upravama i organizacijama. „Svaka policijska agencija i svaka policijska agencija trebaju uspostaviti i održavati sposobnost prikupljanja i procjene informacija i širenja obavještajnih podataka na način koji štiti pravo svakog pojedinca na privatnost, a istodobno ograničava organizirani kriminal i javni nered“ (NACCJSG, 1973: 250). Ovo označava pravi početak kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Iako su kriminalističke obavještajne metode, koje su prethodno u radu imenovane kao elementi tog koncepta, korištene i ranije, to je bilo sporadično i u pretežno u svrhu klasičnog, odnosno reaktivnog, policijskog djelovanja te bez posebnog odjela. Ovdje se u sklopu cjeline koja preporučuje stvaranje novih odjela i poboljšanje već postojećih, poput odjela za narkotike, navodi preporuka stvaranja kriminalističkih obavještajnih odjela unutar policijskih organizacija i uprava. U izvještaju komisije detaljno se ocrtavaju prijedlozi za kriminalističke odjele ovisno o veličini organizacije i broju aktivnih policajaca, kao i prijedlozi za profesionalno osposobljavanje policijskih službenika za obavljanje poslova iz domene kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Uz to navodi se nekoliko ključnih elemenata poput potrebe za centralizacijom kriminalističkog obavještajnog djelovanja, za učinkovitom diseminacijom i suradnjom, za specijaliziranom opremom te konačno za stvaranje regionalnih informacijskih sistema koji bi povezivali susjedne savezne države. U drugom dijelu izvještaja navodi se potreba za policijskim planiranjem na svim razinama. „Svaka bi agencija trebala uspostaviti pisanu politiku planiranja. Politika treba uključivati: specifične ciljeve; potrebu za kontinuiranim planiranjem; kvalifikacije osoblja za planiranje; osposobljavanje osoblja za planiranje; i, ako je potrebno, dogovor o vanjskoj pomoći pri planiranju“ (NACCJSG, 1973: 103). Ovo ide pod ruku s kriminalističkim obavještajnim djelovanjem jer takvo planiranje zahtijeva prikupljanje informacija te njihovu analizu. Veći naglasak na planove pridonio je razvoju i policijskog rada orijentiranog na probleme.

Već iduće godine, 1974., financiranjem američkog ministarstva pravosuđa, ispunjena je jedna preporuka iz izvještaja Nacionalnog savjetodavnog povjerenstva za standarde i ciljeve kaznenog pravosuđa (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals), kada je otvoren prvi regionalni centar za dijeljenje informacija, odnosno Regional Information Sharing System. On je omogućio dijeljenje informacija između policijskih organizacija više federalnih jedinica. „Program regionalnih sustava za razmjenu informacija (RISS) podupire savezne, državne i lokalne napore za provedbu zakona u borbi protiv kriminalnih aktivnosti koje se protežu izvan granica jurisdikcije“ (BJA, 2002: 1). Trenutno postoji šest takvih sustava koji pokrivaju cijele Sjedinjene Američke Države. Idućih deset godina bilo je označeno osnivanjem kriminalističkih obavještajnih odjela u policijskim organizacijama. Njih su obilježile nove komisije i radne skupine kako bi se taj koncept što učinkovitije realizirao i nastavljao razvijati. Tako su 1987. godine John Eck i William Spelman kao dio radne skupine financirane opet od strane ministarstva pravosuđa u svojoj studiji prvi put predstavili SARA model, u kontekstu razvoja policijskog rada orijentiranog na probleme (Eck i Spelman, 1987: 19-20). Iako je to drugačiji oblik proaktivnog djelovanja, to je imalo utjecaja na ostale koncepte. „Rad policije usmjeren na probleme važan je za razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja jer je cijeloj generaciji policijskih rukovoditelja otvorio oči o mogućnostima korištenja analize kriminaliteta za oblikovanje operativnih strategija i rješavanje problema“ (Ratcliffe, 2008: 30). Također, kodificiranje koncepta kriminalističkog obavještajnog djelovanja, donijelo je i nove metode policijskog rada koje su nastale u duhu tadašnjih promjena. Tako je 1976. godine u Washington D.C.-u pokrenuta prva sting operacija kao način borbe policije s organiziranim kriminalom.⁵ „Mjesecima su policija DC-a i agenti FBI-a vodili operaciju ograđivanja na sjeveroistoku, kupujući 2,4 milijuna dolara opljačkane imovine u ime izmišljene mafijaške ekipe. Policijske agencije već su pokušale slične mjere, ali ništa u ovom opsegu. Preuzevši ime iz filma koji je osvojio Oscara iz 1973. godine, Operacija Sting primijenila je dugu prijevaru na provođenje zakona, uvodeći "sting operaciju" u američki leksikon“ (Miller, 2021).

Dvadeset godina koje su prošle od zaključaka komisije iz 1974. godine, označilo je relativno uspješno djelovanje kriminalističkih obavještajnih ureda unutar policijskih organizacija.

⁵ Sting operacija je oblik policijskog djelovanja gdje policija postavlja stupicu ciljanim počiniteljima zločina tajnim stvaranjem okolnosti za počinjenje nekog zločina. Zločin se zatim snimi kao dokaz te policija odmah djeluje uhićenjem. Glavne mete su većinom organizirani kriminal te ponavljači zločina. (Hay, 2005: 1-3)

Pokrenuti su procesi kriminalističke analize, počeli su se pohranjivati podatci te je općenito kriminalističko obavještajno djelovanje dobilo na važnosti, pogotovo u procesima planiranja. Usporedno s time, trajali su napori da se policijske organizacije učine što efikasnijim. Kao rezultat kombinacije prethodne dvije činjenice nastao je CompStat. Iako se radi o organizacijskom konceptu, on će imati veliki utjecaj na pridodavanje još veće važnosti kriminalističkom obavještajnom djelovanju. Njegovi počeci bili su u New Yorku 90-ih godina kada je došlo do porasta kriminala u urbanim područjima, a kao glavni problem identificiran je nedostatak preventivnog djelovanja te učinkovitog korištenja kriminalističkih statistika. To je postao toliki problem da se pretvorilo u glavnu temu na izborima za gradonačelnika. Pobjednik tih izbora Rudy Guilliani, postavio je Billa Brattona kao načelnika policije i dao mu zadatak da riješi taj problem. On je osmislio „CompStat“. „Bill Bratton opisao je najraniju verziju CompStata kao sustav za praćenje statistike kriminala i policijsku reakciju na te statistike“ (BJA, 2013: 3). Kasnije će se razviti i preventivna dimenzija, kao i naglasak na dijeljenje informacija, veću autonomiju u odlučivanju na temelju informacija te fleksibilniju organizacijsku kulturu. Jedan od elemenata „CompStata“ bilo je i mapiranje zločina u svrhu efikasnijeg preventivnog djelovanja. „Mapiranje zločina je proces korištenja geografskog informacijskog sustava za provođenje prostorne analize problema kriminala i nereda, kao i drugih pitanja povezanih s policijom“ (Boba Santos, 2017: 32). Iz New Yorka će se taj koncept proširiti širom SAD-a, jer će i druge uprave htjeti usvojiti taj inovativni način policijskog upravljanja koji se pokazao iznimno uspješnim. Glavnu ulogu u tome igrat će umirovljeni policajci NYPD-a, poput samog Billa Brattona koji je isti sustav pomogao izgraditi u Los Angelesu unutar LAPD-a.⁶ Kao što je prethodno objašnjeno, CompStat nije istovjetan kriminalističkom obavještajnom djelovanju, ali u određenim elementima se poklapa s njim, te se čak može smatrati njegovim elementom. U svakom slučaju radi se o važnom koraku u razvoju proaktivnog i preventivnog djelovanja čiji je i kriminalističko obavještajno djelovanje dio.

5.3. Utjecaj napada 11. rujna i moderni razvoj

Teroristički napadi izvedeni 11. rujna 2001. godine bili su prekretnica u američkom načinu života te u institucijama SAD-a, pogotovo sigurnosnim. To je naravno uključivalo i policijske

⁶ NYPD – Policijski odjel grada New York Citya (New York Police Department);
LAPD – Policijski odjel grada Los Angelesa (Los Angeles Police Department)

organizacije, pogotovo one u gradovima koji su bili na udaru Al-Qaedinog samoubilačkog napada. Činjenica da se takav napad dogodio bez adekvatne reakcije obavještajnih agencija i odjela iako je postojao niz upozorenja koja su zanemarena, ukazao je na probleme u obavještajnoj zajednici i njenim metodama koji su koštali gotov 3000 Amerikanaca njihovih života. U razdoblju nakon napada, 2002. godine, osnovano je Nacionalno povjerenstvo za terorističke napade na SAD (National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States), poznato kao Komisija 11. rujna i to aktom Kongresa. Njegov cilj bio je rasvijetliti sve nepoznanice i greške koje su dovele do uspješnog provođenja terorističkog plana. Izvješće je povjerenstvo objavilo 2004. godine, ali su prve reforme u obavještajnoj zajednici krenule i ranije. U izvješću, kao glavni krivac imenovan je nedostatak koordinacije između obavještajnih agencija i ureda te nedostatak zajedničkog djelovanja. „Agencije su surađivale, ponekad. Ali ni takva suradnja kakva je bila nije isto što i zajedničko djelovanje. Kad agencije surađuju, definira se problem i traži pomoć oko njega. Kada djeluju zajednički, problem i mogućnosti djelovanja su u startu različito definirani. Pojedinci iz različitih sredina udružuju se u analizi slučaja i planiranju kako njime upravljati“ (9/11 Commission, 2004: 400). Već prije tog izvješća, došlo je do promjena u obavještajnoj zajednici. Stvoreno je Ministarstvo domovinske sigurnosti kako bi se objedinile mnoge manje i institucionalno raspršene sigurnosne službe, preuzevši tako neke elemente ministarstava unutarnjih poslova kakve druge države imaju, promicana je suradnja između agencija te je došlo do promjena u obavještajnim strukturama, jer je stvorena pozicija nacionalnog obavještajnog ravnatelja.

Sve te promjene odnosile su se na obavještajne i protuobavještajne agencije u raznim ministarstvima te vojsci, ali su ipak imale utjecaja i na promjene kod kriminalističkog obavještajnog djelovanja policije. Glavna promjena bila je preorijentacija na protuterorističko djelovanje. „Nedavna uhićenja osumnjičenih terorista u Sjedinjenim Državama (Florida), Kanadi i Britaniji sugeriraju da bi obavještajno djelovanje moglo identificirati terorističke skupine i omogućiti intervenciju prije napada“ (McGarrell i ostali, 2007: 147). Ipak, dogodile su se i strukturne promjene. Međunarodno udruženje šefova policije, neprofitna organizacija, 2002. godine stvorila je radnu skupnu kojoj je cilj bio unaprijediti rad policije te provesti reformu sličnu onoj kakva je provedena u obavještajnoj zajednici.⁷ Godinu dana kasnije, radna

⁷ Međunarodno udruženje šefova policije (International Association of Chiefs of Police – IACP) je međunarodna neprofitna organizacija koja okuplja šefove policija iz 170 država. Osnovana je 1893. godine, a središte joj je u

skupina je objavila izvješće. U njemu je, slično kao i u Komisiji 11. rujna, kao glavna prepreka uspješnom preventivnom djelovanju označena nevoljkost za suradnjom i dijeljenjem informacija, dok je afirmirana uloga kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Navedena je potreba za standardiziranjem korištenja baza podataka i mreža za dijeljenje informacija Riss.net te LEO. Riss.net je digitalizirani oblik već prethodno navedenih regionalnih sustava za razmjenu informacija (RISS) koji su nastali 70-ih godina prošlog stoljeća, dok je LEO ili „Law enforcement online“, mreža američkog FBI-a koja služi za diseminaciju informacija lokalnim policijskim organizacijama. „Postojeći sustavi trebali bi se koristiti za povećanje razmjene informacija. Riss.net i LEO su temeljna okosnica. Standard bi trebao biti web-omogućen i internetski sustav, koji autentificira pojedinačne korisnike. Trebao bi postojati postupak kontrole i pristupa unakrsnom certificiranju. Treba uspostaviti minimalnu razinu šifriranja, a šifrirana e-pošta mora biti dostupna. Trebalo bi razviti kompatibilnost kutije s ključevima za različite metode provjere autentičnosti“ (GIWG, 2003: 12). Iz tog izvješća, iste godine, proizaći će i Nacionalni plan za razmjenu kriminalističkih obavještajnih podataka (National Criminal Intelligence Sharing Plan) koji detaljnije opisuje preporuke radne skupine. Neki elementi plana su uzorci politika i standarda koje će sve agencije za provođenje zakona oponašati, smjernice za lokalnu policiju za razvoj obavještajnog djelovanja unutar njihove agencije, pristup novim analitičkim resursima i alatima; pružanje obuke i mehanizmi za pružanje pomoći s naglaskom na dijeljenje informacija, pristup nacionalnoj kriminalističkoj obavještajnoj mreži s poveznicama na lokalne, državne, plemenske, regionalne i savezne baze podataka te implementacija sigurnosnih zahtjeva koji jamče sigurnost mreže (BJA, 2003: 4). Općenito je razdoblje poslije napada 11. rujna obilježeno naglaskom na baze podataka, dijeljenje informacija te osnivanje kriminalističkih obavještajnih odjela u policijskim organizacijama koje ih još nisu imale.

U operativnom smislu, policijske organizacije prolazile su strukturalno preslagivanje te reviziju metoda koje koriste. To se posebno događalo u policijskim upravama velikih gradova, a pogotovo onima koji su bile žrtve terorističkih napada poput New Yorka. Tamo je na primjer u sklopu reformi pokrenut program prikrivene istrage (deep undercover) za ubacivanje agenata u problematične skupine, telefonsku liniju za dojave sumnjivih aktivnosti te kibernetički odjel, proširen je program doušnika, dovedeni su civilni analitičari kao potpora, stvorena je

SAD-u, u gradu Alexandriji u saveznoj državi Virginiji. Organizacija redovito izdaje materijale za obuku te saziva samite i stvara radne skupine. (Theiacp.org, 2023)

kontroverzna „demografska jedinica“ za proučavanje kulturnih i etničkih manjina te je pokrenut program međunarodne suradnje (Cohen, 2021: 379-384). Reforme su išle prema proširenju kriminalističkog obavještajnog djelovanja u svim smjerovima. Prihvaćene su nove tehnologije, ali su unaprijeđeni i klasični modeli prikupljanja obavještajnih informacija. Program prikrivenih istraga i program doušnika predstavljaju tradicionalni oblik prikupljanja informacija koji svoje izvore ima u nekim slučajevima u pretprošlom stoljeću. Velike mrežne baze podataka i novi oblici nadzora predstavljali su novost u kriminalističkom obavještajnom djelovanju te stoga nije odmah stavljen naglasak na njih, iako je krenulo okretanje prema novim tehnologijama. U iduća dva desetljeća, baze podataka, sustavi za nadzor te kibernetičko djelovanje postat će najveći i najvažniji dio kriminalističkog obavještajnog djelovanja u policiji, dok će tradicionalni oblici prikupljanja informacija izgubiti na važnosti, iako su opstali do danas. Noviji oblici nadzora uključuju: automatske čitače registarskih pločica, uređaje za praćenje vozila, zračni nadzor, video nadzor (CCTV), tehnologiju za prepoznavanje lica, praćenje mobilnih telefona, akustične sustave za prepoznavanje pucnjeva (ShotSpotter), pametne kućne senzore, tehnologiju za gledanje kroz površine (termalne kamere), nadzor komunikacija te lažne mobilne tornjeve (Stingray) (Brayne i Slobogin, 2023: 220-226). Koristeći te metode, policijske organizacije imaju pristup obavještajnim podacima u količini bez presedana, a njihova pohrana u mrežne (cloud) baze podataka i dijeljenje s drugim policijskim i sigurnosnim organizacijama omogućuje pristup gotovo bilo kakvoj informaciji koja je policiji potrebna u nekom trenutku. Velika dostupnost podataka znači i kvalitetnija, opširnija i točnija kriminalistička analiza, a samim time i policijsko planiranje te kriminalističko obavještajno djelovanje.

Do sada posljednja komisija koja je uspostavljena za promatranje i analizu policijskog rada je ona koju je 2019. godine izvršnom naredbom formirao tadašnji predsjednik Donald Trump. Ona je ujedno i prva predsjednička komisija koja se bavi policijskim radom nakon one iz 1967. godine. Radi se o Predsjedničkoj komisiji za provedbu zakona i pravosuđe (Presidential Commission on Law Enforcement and the Administration of Justice) koja je svoje izvješće objavila 2020. godine. Naglasak ove komisije, a stoga i izvješća, bio je na suzbijanju djelovanja bandi i kartela, protuterorističkom djelovanju, suzbijanju krijumčarenja ljudi te na kibernetičkom kriminalu. Glavni cilj komisijinih preporuka bio je prevencija kriminala te porast sigurnosti u lokalnim zajednicama i urbanim sredinama. Najvažnijim sredstvom za postizanje tog cilja smatra se kvalitetna kriminalistička analiza, kao dio kriminalističkog obavještajnog djelovanja, ali i korištenje najnovijih tehnologija nadzora, neke od njih su

navedene prethodno. „Nove metode elektroničkog nadzora i digitalne istrage mnogo obećavaju, a Komisija preporučuje da tijela za provedbu zakona zauzmu proaktivan pristup razvoju i inoviranju tehnologija za borbu protiv kriminala umjesto da reaktivno hvataju korak s tehnološkim inovacijama dana“ (PCLEAJ, 2020: xxi). Način na koji je policijski rad koncipiran, komisijine preporuke, rječnik koji se koristi u izvješću te naglasak na očuvanju sigurnosti građana daju indiciju da je glavna metoda policijskog rada postala prevencija, a da su policijski instrumenti za postizanje tog cilja kriminalistička analiza, baze podataka, policijski nadzor te kriminalističko obavještajno djelovanje, uz napomenu da novi tehnološki nadzor daje do sada nezamislivu mogućnost da se ostvari učinkovito proaktivno i preventivno djelovanje te smanji potreba za reaktivnim djelovanjem.

6. ZAKLJUČAK

Kriminalističko obavještajno djelovanje predstavlja modalitet rada policije koji se razlikuje od njegovog tradicionalnog poimanja kakvog većina građana ima. Policijski rad je u kolektivnoj svijesti još uvijek sinoniman s reaktivnim radom, odnosno rješavanjem zločina i hvatanjem počinitelja. Popularna kultura pretežito prikazuje taj dio policijskog posla, a i građani se u svojem svakodnevnom životu susreću gotovo isključivo s njim. Ipak proaktivni i preventivni pristup, koji uključuje kriminalističko obavještajno djelovanje, uzima sve veći zamah u policijskim organizacijama širom svijeta, a posebno u Europi i Sjevernoj Americi. Glavni razlog tomu je tehnološki napredak, prvenstveno u tehnologiji nadzora te pohrane i pristupa podataka, koji omogućuje efikasno i isplativo provođenje tog koncepta. Ipak, prije nego što je takav pristup postao trend, kao i kod svakog novog koncepta ili pristupa, bilo je potrebno da neke države „probiju led“ i razviju taj inovativan pristup. U ovom slučaju to su bili Ujedinjeno Kraljevstvo i Sjedinjene Američke Države. Ujedinjeno Kraljevstvo je prvo započelo koristiti ono što će kasnije postati kriminalističko obavještajno djelovanje te je jednako tako vodilo u definiranju tog koncepta na teorijskoj razini. To nije neuobičajeno uzevši u obzir činjenicu da je ta država predvodila i u stvaranju moderne policijske službe, koja je zamijenila dotadašnji sustav noćne i gradske straže. U SAD je taj koncept došao nešto kasnije, ali opet ranije nego u ostatku svijeta. Kasnije će upravo SAD postati predvodnik razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja te proaktivnog i preventivnog pristupa. Jedan od razloga tomu je i jedinstveni politički i upravni sustav koji je značio da se taj koncept razvio na drugačiji način nego u UK, ali i mnoge druge okolnosti koje su jedinstvene za SAD ili barem nisu prisutne u UK.

Sam razvoj policije u SAD-u je specifičan zbog federalnog uređenja te države, kao i velike važnosti koja je pridodana lokalnim zajednicama. Kada je koncept profesionalne policije ondje primijenjen sredinom XIX. stoljeća na temelju iskustva iz UK, on je postao vrlo politiziran i fragmentiran te su policijske organizacije odgovarale lokalnim moćnicima. Kako bi se uspostavila efikasna policijska služba, bila je potrebna potpuna profesionalizacija, koja je uključivala obuku, stvaranje komisija koje su trebale dati preporuke te centralizacija. To se i dogodilo u razdoblju od 20-ih do 60-ih godina XX. stoljeća. Te promjene su ujedno bile i preduvjet da bi se stvorilo okruženje u kojem će kasnije nastati kriminalističko obavještajno djelovanje. U ovom razdoblju su se određene metode kriminalističkog obavještajnog

djelovanja koristile, ali nisu bile u svrhu proaktivnog djelovanja te nisu bile sustavne. Pravi razvoj kriminalističkog obavještajnog djelovanja počeo će 60-ih godina i to kao izravni rezultat kriminala i nemira specifičnih za američko društvo te američkog federalnog ustroja koji je poticao fragmentaciju, kao i ograničenost na lokalna pitanja. Prve preporuke, koje su se onda pretočile u reforme, išle su u smjeru rada u zajednici te dijeljenja informacija između policijskih uprava te saveznih država. Iz toga će potom 70-ih godina XX. stoljeća proizaći potreba za stvaranjem obavještajnih odjela te, s tim povezano, početak policijskog planiranja. Ujedno je to i početak sustavnog kriminalističkog obavještajnog djelovanja, a može se reći i prva pojava tog koncepta u svom potpunom obliku. S vremenom će na tragu tih preporuka policijske organizacije početi postupno usvajati taj oblik djelovanja. U međuvremenu će početi dodatni razvoj tog koncepta, koji će se očitati u stvaranju regionalnih policijskih sustava za razmjenu informacija 70-ih godina te oblika upravljanja i lokalne i regionalne podjele odgovornosti koji promoviraju prikupljanje informacija, kriminalističku analizu te policijsko planiranje 90-ih godina. Ovdje je pogotovo vidljivo kako su posebne okolnosti specifične za SAD imale utjecaj na smjer razvoja kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Potreba za prikupljanjem i podjelom informacija je direktan rezultat američkog federalnog sustava koji je za rezultat imao veliki broj policijskih organizacija. Fragmentiranost policijskih teritorijalnih i drugih ovlasti značila je veliku mogućnost da se kriminal, posebno organizirani, provuče kroz pukotine nastale nepostojećom komunikacijom te nedostatkom informacija.

Napadi izvedeni 11. rujna 2001. godine i njihove posljedice također predstavljaju važnu etapu u razvoju koncepta kriminalističko obavještajnog djelovanja. Kao i kod klasičnog obavještajnog djelovanja, ovi događaji i reforme koje će biti poduzete radi sprječavanja budućih napada, pretvorit će SAD u predvodnika u razvoju kriminalističkog obavještajnog djelovanja. Osim preorijentacije u smjeru protuterorističkog djelovanja, naglasak će biti stavljen na stvaranje velikih dijeljenih baza podataka te na nove oblike nadzora. Više od dvadeset godina nakon tih terorističkih napada, razvoj policijskog djelovanja još uvijek ide u smjeru preventivnog rada, koji nužno uključuje kriminalističko obavještajno djelovanje. Jednako tako, promišljanja o poboljšanju kvalitete takvog djelovanja još uvijek idu u smjeru korištenja novih oblika nadzora koje doba sve većeg tehnološkog razvoja i mrežne povezanosti omogućuje. Glavni motiv za to je ideja da veća količina kvalitetnijih informacija omogućuje kvalitetniju kriminalističku analizu, koja onda znači veću uspješnost u preventivnom djelovanju. Ipak, to otvara pitanja pretjerane upletenosti policije u privatni život te neprimjerenosti korištenja takvih metoda u policijskom radu. Uostalom, to su pitanja koja su

pratila koncept od njegovog nastanka, a sa sve većim mogućnostima za nadzor, ona će sve više dolaziti u središte pozornosti.

7. LITERATURA

1. Berk, Richard A. (2021) Artificial Intelligence, Predictive Policing, and Risk Assessment for Law Enforcement. *Annual Review of Criminology* 4(1): 209-237.
2. Boba Santos, Rachel (2022) *Crime Analysis with Crime Mapping*. Los Angeles: SAGE
3. Bullock, Karen (2013) Community, intelligence-led policing and crime control. *Policing and Society: An International Journal of Research and Policy* 23(2): 125-144.
4. Chermak, Steven i dr. (2007) Intelligence-Led Policing As a Framework for Responding to Terrorism. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 23(2): 142-158.
5. Cohen, David (2021) The inside story of how the NYPD's Intelligence Division adapted in the wake of 9/11. U: Sheehan, Michael A. i dr. (ur) *Routledge Handbook of U.S. Counterterrorism and Irregular Warfare Operations* (str. 377-389). London: Routledge.
6. Cook, Scott J. i Fortunato, David (2022) The Politics of Police Data: State Legislative Capacity and the Transparency of State and Substate Agencies. *American Political Science Review* 117(1): 280-295.
7. Cordner, Gary i dr. (2019) *Police & Society*. New York: Oxford University Press.
8. Eck, John i Spelman, William (1987) *Problem solving: Problem-oriented policing in Newport News*. Washington, DC: Police Executive Research Forum.
9. Gold, Jeff (2022) Improving community relations in the police through procedural justice – an action learning initiative. *Action Learning: Research and Practice* 19(3): 230-247.
10. Greer, Steven (1995) Towards a Sociological Model of the Police Informant. *The British Journal of Sociology* 46(3): 509-527

11. Hay, Bruce (2005) Sting Operations, Undercover Agents, and Entrapment. *Missouri Law Review* 70(2): 387-432.
12. Iaca.net (2023) About IACA. <https://www.iaca.net/about> Pristupljeno 6. srpnja 2023.
13. James, Adrian (2013) *Examining Intelligence-Led Policing: Developments in Research, Policy and Practice*. London: Palgrave Macmillan.
14. McGarrell, Edmund F. i dr. (2007) Intelligence-Led Policing As a Framework for Responding to Terrorism. *Journal of Contemporary Criminal Justice* 23(2): 142-158.
15. Miller, Ben (2021) The First Sting: Did a New Tactic by D.C. Police Ensnare Criminals or Entice Crime? *Boundarystones.weta.org* 8. srpnja. <https://boundarystones.weta.org/2021/07/08/first-sting-did-new-tactic-dc-police-ensnare-criminals-or-entice-crime> Pristupljeno 2. srpnja 2023.
16. Mueller, John i Stewart, Mark G. (2012) The Terrorism Delusion: America's Overwrought Response to September 11. *International Security* 37(1): 81-110.
17. Potparić, Damjan i Verić, Petar (2020) Uporaba proaktivne kriminalističke obavještajne djelatnosti u borbi protiv teških kaznenih djela i organiziranog kriminaliteta. *Policija i sigurnost* 29(4): 356-375.
18. Ratcliffe, Jerry H. (2016) *Intelligence-Led Policing*. London i New York: Routledge.
19. Reiss, A. J., Jr. (1985) Shaping and Serving the Community: The Role of the Police Chief Executive. U: Geller, W. A. (ur) *Police Leadership in America: Crisis and Opportunity* (str. 61-69). New York: Praeger.
20. Ridgeway, Greg (2018) Policing in the Era of Big Data. *Annual Review of Criminology* 1(1): 401-419.
21. Sarah, Brayne i Slobogin, Christopher (2023) Surveillance Technologies and Constitutional Law. *Annual Review of Criminology* 6(1): 219-240.

22. Theiacp.org (2023) About IACP. <https://www.theiacp.org/about-iacp> Pristupljeno 6. srpnja 2023.

Dokumenti

23. 9/11 Commission (The National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States) (2004) The 9/11 Commission report: final report of the National Commission on Terrorist Attacks upon the United States. <https://9-11commission.gov/report/911Report.pdf> Pristupljeno 3. srpnja 2023.

24. BJA (Bureau of Justice Assistance) (2013) Compstat: Its Origins, Evolution, and Future In Law Enforcement Agencies. <https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/Publications/PERF-Compstat.pdf> Pristupljeno 3. srpnja 2023.

25. BJA (Bureau of Justice Assistance) (2003) The National Criminal Intelligence Sharing Plan. https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/media/document/national_criminal_intelligence_sharing_plan.pdf Pristupljeno 10. srpnja 2023.

26. BJA (Bureau of Justice Assistance) (2002) The Regional Information Sharing Systems (RISS) Program. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/bja/192666.pdf> Pristupljeno 6. srpnja 2023.

27. GIWG (Global Intelligence Working Group) (2003) Global Intelligence Working Group Meeting Summary. <https://bja.ojp.gov/sites/g/files/xyckuh186/files/media/document/iwgmeetingsummary4-03.pdf> Pristupljeno 7. srpnja 2023.

28. IACA (International Association of Crime Analysts) (2014) Definition and Types of Crime Analysis. <https://silo.tips/download/definition-and-types-of-crime-analysis> Pristupljeno 6. srpnja 2023.

29. NACCJSG (National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals) (1973) Corrections - Report Of The National Advisory Commission on Criminal Justice Standards and Goals. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/10865NCJRS.pdf> Pristupljeno 11. srpnja 2023.

30. PCLEAJ (President's Commission on Law Enforcement and the Administration of Justice) (2020) President's Commission on Law Enforcement and the Administration of Justice Final Report. <https://www.justice.gov/file/1347866/download> Pristupljeno 4. srpnja 2023.

31. PCLEAJ (President's Commission on Law Enforcement and the Administration of Justice) (1967) *The Challenge of Crime in a Free Society: A Report by the President's Commission*. Washington, DC: GPO.